

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2023-05-04

Närvarande: F.d. justitieråden Severin Blomstrand och Ella Nyström samt justitierådet Leif Gäverth

Välfärdsteknik inom äldreomsorgen

Enligt en lagrådsremiss den 13 april 2023 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
2. lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Jimmy Järvenpää och departementssekreteraren Marcus Nydén, biträdda av Karin Bergh som är handläggare med särskilda arbetsuppgifter.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Lagrådsremissens innehåll

I lagrådsremissen föreslås en ändring i socialtjänstlagen som syftar till att förtydliga möjligheten att använda digital teknik när bistånd ges i form av hemtjänst eller boende i särskilda boendeformer för äldre. Exempel på digital teknik är trygghetslarm med gps-funktion och kamera för tillsyn i bostaden.

Det föreslås också ändringar i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten för att stärka skyddet för personuppgifter när digital teknik används vid biståndsinsatserna hemtjänst och boende i särskilda boendeformer för äldre.

Av lagrådsremissen framgår att digital teknik redan används inom socialtjänsten. Det anges att det inte finns några bestämmelser i socialtjänstlagen som hindrar att insatser ges med stöd av sådan teknik. Samma utgångspunkter gäller för användningen som för övriga insatser som ges av socialtjänsten, bl.a. att det ska ske efter samtycke från den enskilde. Vidare uttalas att inte heller regelverket om personuppgiftsbehandling hindrar att digital teknik används.

I skälen för regeringens förslag anförs att det hos kommunerna har väckts frågor om huruvida det finns tillräckligt stöd i socialtjänstlagen för att använda digital teknik. En fråga är förhållandet till regeringsformens skydd mot betydande intrång i den personliga integriteten. För att motverka den osäkerhet som finns i kommuner och för att stimulera användningen av välfärdsteknik anser regeringen att det bör införas en särskild författningsreglering av användningen av digital teknik inom socialtjänsten.

Förslagen i remissen avser enbart hemtjänst och boende i särskilda boendeformer för äldre. Det kan emellertid vara aktuellt att använda

digital teknik även vid andra biståndsinsatser. Som skäl för att begränsa regleringen anförs i huvudsak att efterfrågan på ett förtydligande är störst inom de valda områdena och att det här är särskilt angeläget med en skyndsam reglering. Det uttalas särskilt att förslagen inte förändrar de juridiska förutsättningarna för att kunna använda sig av välfärdsteknik vid tillhandahållande av andra insatser.

Enligt lagrådsremissens rubrik tar förslagen sikte på vård av äldre. I remissen uttalas dock att förslagen förtydligar att digital teknik ska få användas vid hemtjänst till alla åldersgrupper.

Lagförslagen

Regeringens ståndpunkt är alltså att gällande rätt tillåter användning av digital teknik inom socialtjänsten. Som skäl för förslagen har i huvudsak hänvisats till osäkerhet hos kommuner om vad som gäller. De framlagda förslagen ger uttryck för en bedömning av regeringen att lagstiftningen på området behöver förtydligas.

Det valda angreppssättet väcker emellertid frågor. Regeringen har som framgått ovan bedömt att ett förtydligande erfordras enbart när det gäller vissa biståndsinsatser och att skyddet för personuppgifter i de fallen behöver stärkas. När det gäller biståndsinsatser som inte omfattas av förslagen kommer därmed den osäkerhet som kommuner uttryckt angående lagstödet för att använda digital teknik att kvarstå. En reglering i enlighet med förslagen får anses snarast understödja synsättet att användningen av digital teknik kräver lagstöd. Ordalydelsen av den föreslagna paragrafen i socialtjänstlagen utesluter inte läsningen att det enbart är när bistånd ges i form av hemtjänst eller boende i särskilda boendeformer som digital teknik får användas.

De skäl som har angetts för att begränsa förslagen till att avse bistånd i form av hemtjänst eller boende i särskilda boendeformer för äldre övertygar inte. För att utgöra ett klarläggande bör en reglering av detta slag omfatta all användning av digital teknik vid biståndsinsatser. För en sådan reglering saknas beredningsunderlag i ärendet.

Remissens förslag är alltså problematiska. För den händelse regeringen väljer att ändå gå vidare med dem, har Lagrådet följande synpunkter.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

4 kap. 2 c §

Paragrafen omfattar bistånd som ges i form av hemtjänst eller boende i sådana boendeformer som avses i 5 kap. 5 §.

Begreppet hemtjänst är inte närmare preciserat i lagen. Det framgår inte heller klart av formuleringarna i remissen vad som innefattas i begreppet. Det finns t.ex. på flera ställen formuleringar som ger intrycket att hemtjänst inte omfattar trygghetslarm, medan det på andra ställen framgår att just trygghetslarm är exempel på digital teknik som paragrafen tar sikte på. I paragrafen används även begreppet bistånd, som kan innefatta många olika former av insatser avpassade för skilda slag av behov. Det finns ingen avgränsad definition av begreppet i socialtjänstlagen. Av förklarliga skäl har man valt att inte heller närmare precisera vad som avses med digital teknik. Paragrafen innehåller således tre centrala begrepp som alla saknar tydliga avgränsningar eller definitioner. Detta är knappast ägnat att underlätta tillämpningen av paragrafen. Paragrafens tillämpningsområde behöver klargöras.

Ett av de föreslagna digitala hjälpmedlen är läkemedelsrobotar. Sådana utgör medicintekniska produkter för hantering av läkemedel. Detta innebär att användningen av dem till viss del utgör hälso- och sjukvård och omfattas av hälso- och sjukvårdslagstiftningen.

Endast en ansvarig legitimerad läkare eller sjuksköterska kan fatta beslut om att patienten kan använda sig av en läkemedelsrobot i form av egenvård. I praktiken synes det vara omvårdnadsansvarig sjuksköterska hos kommunen som gör bedömningen om den enskilde kan vara lämplig att få sina läkemedel överlämnade med stöd av en läkemedelsrobot. För instruktion och utbildning kring uppgiften svarar den legitimerade som beslutat om egenvård. Egenvård utgör dock, enligt 5 § lagen (2022:1250) om egenvård, inte hälso- eller sjukvård.

Däremot ska den legitimerade som har gjort bedömningen också ansvara för att informera, planera, dokumentera, följa upp och ompröva om patienten alltfjämt kan använda sig av en läkemedelsrobot för att ta mediciner.

Det som beskrivs i lagrådsremissen om användningen av läkemedelsrobotar är mycket kortfattat. I den kommande propositionen bör utvecklas vad som gäller beträffande läkemedelsrobotar när dessa ska användas som välfärdsteknik inom bl.a. äldreomsorgen.

Förslaget till lag om ändring i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

9 §

I andra stycket finns bestämmelser om samtycke till behandling av personuppgifter. Andra meningen föreskriver att, om en insats medför behandling av personuppgifter som avser en närstående som

stadigvarande sammanbor med den som beviljats insatsen, även den närstående ska samtycka till insatsen.

I remissen har inte begränsningen till närstående förklarats. Det kan väl förekomma exempelvis att någon som får bistånd i form av hemtjänst hyr ut ett rum till en inneboende. Under den fortsatta beredningen bör utvecklas varför sådana fall inte ska omfattas av kravet på samtycke.